Sprawozdania Archeologiczne, t. XLIV, 1992
PL ISSN 0081-3834

[URSZULA MAJ], HELENA ZOLL-ADAMIKOWA

W KWESTII CHRONOLOGII WCZESNOŚREDNIOWIECZNEGO GRODZISKA W STRADOWIE *

Grodzisko na stan. 1 w Stradowie, gm. Czarnocin, woj. Kielce, było w latach 1956—1963 terenem planowych prac wykopaliskowych prowadzonych przez zespół Zakładu Archeologii Małopolski IHKM PAN w Krakowie pod kierunkiem prof. dr. Stefana Noska. W trakcie badań eksplorowano obszar ok. 27 arów, odkrywając 31 budynków półziemiankowych (w tym 3 domniemane), 107 jam, 23 piece, 42 paleniska i skupiska kamieni oraz 18 obiektów o bliżej nie określonym charakterze (ryc. 1). Rozpoznano tym samym znaczną partię tzw. grodu właściwego (o powierzchni 1,5 ha) i jego wał na odcinku wschodnim. Z podgrodzi, o łącznej powierzchni ok. 25 ha, zbadano wykopem szerokoprzestrzennym niewielką część podgrodzia „Barzyńskie" oraz sondażowo „Mieścisko" i „Waliki".

Wypełniska eksplorowanych obiektów, warstwa kulturowa wraz z humusem ornym oraz nasyp wału grodu właściwego i zalegające pod nim nawarstwienia dotarczyły szeregu zabytków ruchomych, wśród których dominowała ceramika. Wyniki prac wykopaliskowych publikowano jedynie w formie cząstkowych sprawozdań [1]. Mimo, że od czasu zakończenia prac polowych upłynęło już blisko ćwierćwiecze, nie doczekały się one źródłoznawczego opracowania [2]; także szereg podstawowych problemów dla odtworzenia dziejów zespołu grodowego w Strado-

* Artykuł zawiera treści referatu pt. „Nowe dane do chronologii grodziska w Stradowie" wygłoszonego przez zmarłą mgr Urszulę Maj na sympozjum „Małopolskie budownictwo obronne" w Janowicach, woj. Tarnów, w dn. 3—5 X 1984 r. Przedstawiła w nim ona krytyczną ocenę dotychczasowych koncepcji datowania ceramiki z poszczególnych faz funkcjonowania kompleksu osadniczego w Stradowie, co ma podstawowe znaczenie dla chronologii nie tylko tego stanowiska, lecz także innych grodów na wyżynach lessowych Małopolski. Niestety badaczka nie zdołała przygotować tekstu swego wystąpienia do druku, gdyż wkrótce po sympozjum zapadła na nieuleczalną chorobę; zmarła we wrześniu 1988 r.

Ze względu na ważkość zawartych w referacie ustaleń, potrzeba jego opublikowania zdaje się nie podlegać dyskusji. Urszula Maj pozostawiła notatki z niekompletnym tekstem wystąpienia; ich uzupełnienie, przygotowanie wersji do druku, opatrzenie odnośnikami do literatury, przypisami i rycinami jest dziełem H. Zoll-Adamikowej. Jej autorstwa są również fragmenty tekstu ujęte w nawiasy kwadratowe [ ], będące koniecznymi dopełnieniami bądź objaśnieniami wypowiedzi Urszuli Maj. Bez nawiasu kwadratowego zamieszczono natomiast odnośniki do pracy U. Maj 1990. Wprawdzie pozycja ta ukazała się 6 lat po sympozjum w Janowicach i nie mogła być przez referentkę cytowana, jednakże prace nad nią były już wówczas znacznie zaawansowane, szczególnie w zakresie klasyfikacji typologiczno-technologicznej brzegów, ornamentyki i masy surowcowej naczyń stradowskich.

[1] Głównie w postaci powielonej na doroczne ogólnopolskie konferencje sprawozdawcze. Na temat wyników prac na stan. 1 ukazały się w druku jedynie dwa komunikaty S. Noska (1962; 1964).

[2 Pierwszym członem kompleksowej monografii materiałów stradowskich jest źródłoznawcza publikacja ceramiki ze stan. 1 (U. Maj 1990), która ukazała się już po śmierci autorki.]

http://rcin.org.pl

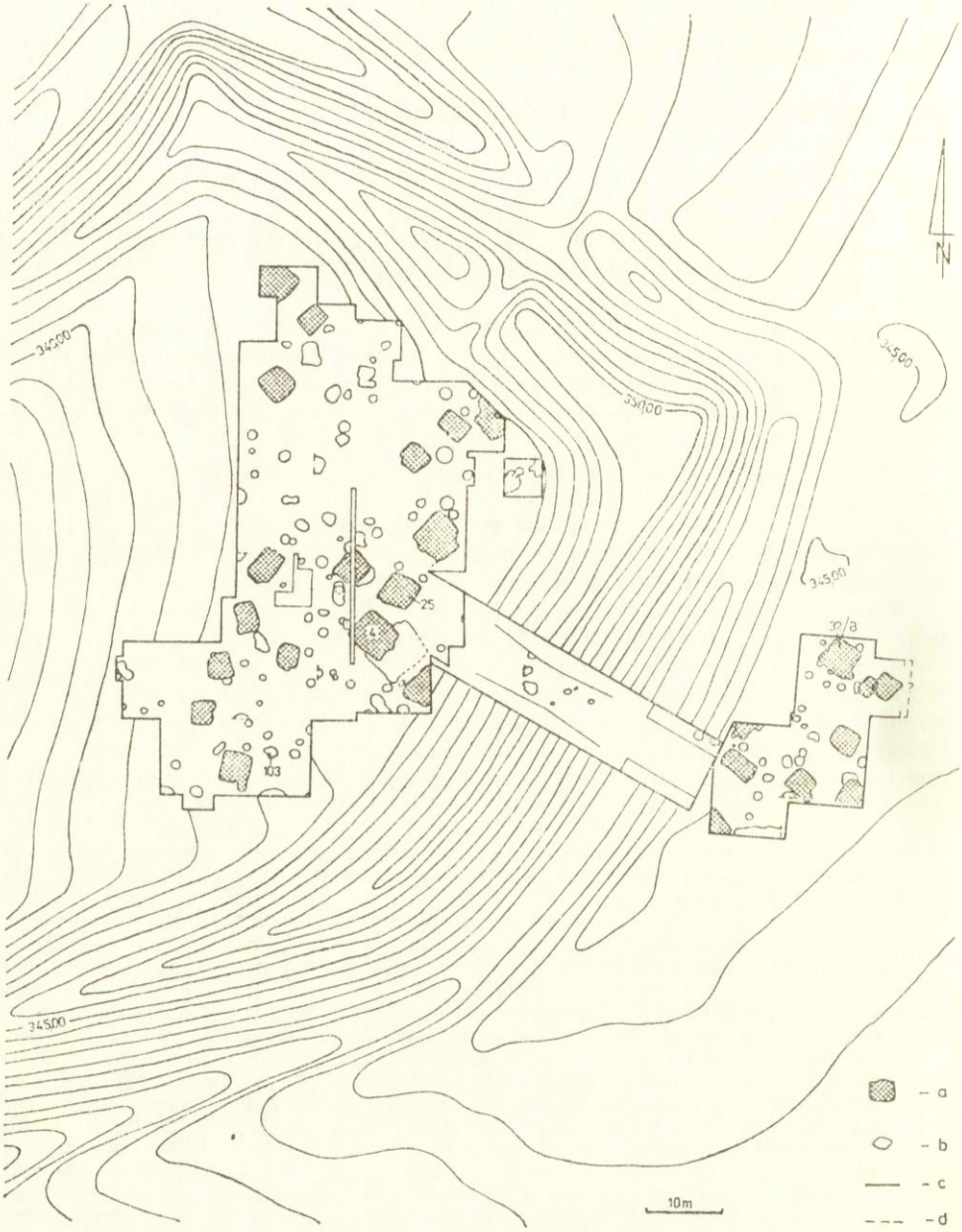

Ryc. 1. Stradów, woj. Kielce. Plan obiektów na grodzie właściwym, pod stopą jego wału oraz na przyległej części podgrodzia „Barzyńskie":
a — budynki półziemiankowe, b — jamy i inne obiekty, c—d — granice wykopów (c — pewne, d — domniemane)

Abb. 1. Plan der Objekte auf der eigentlichen Burg, unter der Wallsohle und auf dem anliegenden Teil der Vorburg „Barzyńskie":
a — Grubenhäuser, b — Gruben und andere Objekte, c—d — Grenzen der Grabungsflächen

http://rcin.org.pl

wie nadal oczekuje na rozwiązanie. Wyniki badań wykopaliskowych w szerszym zakresie wykorzystała tylko E. Dąbrowska (1965; 1973; 1974); określiła ona m. in. następstwo czasowe poszczególnych faz osadnictwa i ich chronologię bezwzględną. Wydaje się jednak, że niektóre z jej ustaleń w tym względzie wymagają weryfikacji i korekty. Ponieważ opracowanie niniejsze jest próbą polemiki z koncepcjami tej badaczki, konieczne jest skrótowe przedstawienie toku postępowania, które doprowadziło ją do określonych rezultatów.

E. Dąbrowska zmierzała przede wszystkim do ustalenia chronologii wału grodu właściwego (tylko ten wał był badany). Ponieważ w nawarstwieniach wału nie wystąpiły zabytki mogące służyć jako precyzyjne datowniki, oparła się na porównaniu zamkniętych zespołów ceramiki z grodu i z nawarstwień wału. Wzięła pod uwagę dwa obiekty, spełniające — jej zdaniem — wymogi zamkniętego zespołu, a zarazem dobrze datowane zabytkami metalowymi. Były to: obiekt 32/B (chata VII)[3] z podgrodzia, zawierający ostrogę z haczykowatymi zaczepami zagiętymi do wewnątrz typu D wg J. Żaka (1959) z 2. poł. VIII w. (ryc. 2: 3) oraz obiekt 4 (chata I) na grodzie właściwym z monetą bawarską typu naśladniego, zapewne z 2. poł. X w.[4]. Wystąpienie wspomnianej ostrogi w górnym poziomie obiektu 32/B miało datować pochodzące stamtąd ułamki ceramiki na okres od połowy VIII do przełomu VIII i IX. Ponieważ zaś materiał ten charakterem i składem procentowym odpowiadać miał fragmentom naczyń z tzw. chaty na ruinach wału star-

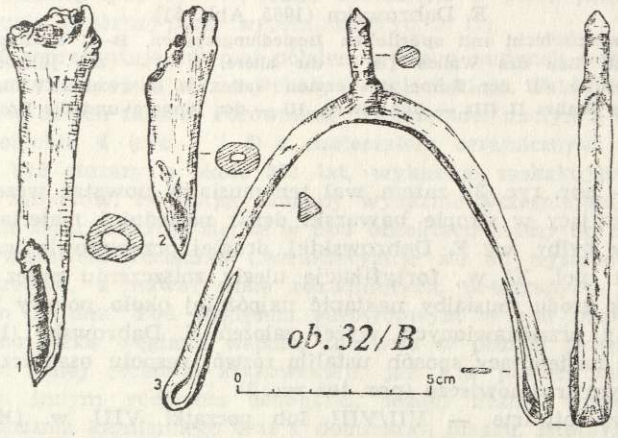

Ryc. 2. Stradów, woj. Kielce. Zabytki nieceramiczne z obiektu 32/B:
1—2 — szydła kościane, 3 — ostroga żelazna

Rys. U. Potyrała

Abb. 2. Nichtkeramische Gegenstände aus dem Objekt 32/B:
1—2 Knochenpfrieme, 3 — eiserner Sporn

[3] W trakcie badań terenowych numerowano obiekty odrębnie dla poszczególnych członów grodziska, zaczynając każdorazowo od nr 1; chaty oznaczano dodatkowo cyframi rzymskimi (por. U. Maj 1990, s. 11—12). W toku opracowywania źródeł stradowskich wprowadzono zróżnicowanie numeracji: bez zmian pozostawiono jedynie określenia obiektów z grodu właściwego, natomiast numery obiektów z podgrodzia „Barzyńskie" (skąd pochodzi obiekt 32) łamano przez B, z „Mieściska" przez M, a spod wału przez W.

[4] J. Reyman (1966, s. 25) datował okaz na X—XI w., E. Dąbrowska określiła zaś datę wybicia monety początkowo (1958) na okres 950—1020 (cytując opinię J. Reymana), a następnie (1973, s. 43) na lata 965—976 (na podstawie wtórnego jej opracowania przez S. Suchodolskiego). Moneta niestety zaginęła, dlatego weryfikacja jej metryki czasowej nie jest dziś możliwa.

http://rcin.org.pl

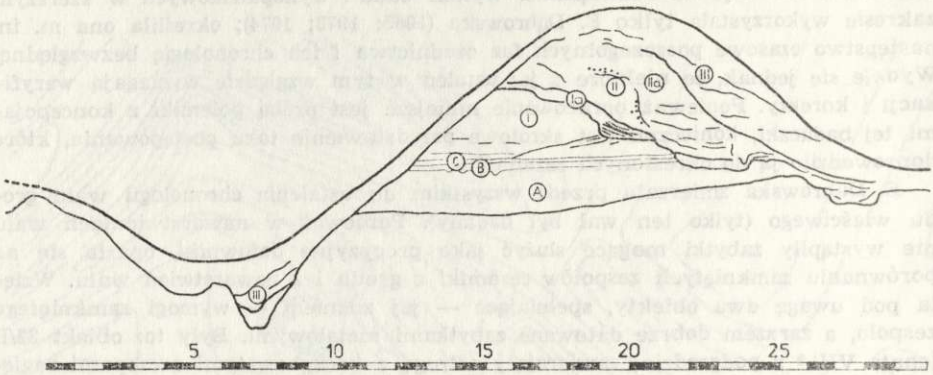

Ryc. 3. Stradów, woj. Kielce. Zasadnicze kompleksy nawarstwień w wale grodu właściwego, wg E. Dąbrowskiej (1965, ryc. 51):
A — warstwa namuliskowa z nikłymi śladami osadnictwa, B—C — warstwy osadnicze sprzed budowy wału (B — starsza, β, C — młodsza, α), I wał pierwszy, Ia — chata na ruinach wału I, II — wał drugi, IIa — pierwsza naprawa wału II, III — druga naprawa wału II i warstwa pożarowa

Abb. 3. Hauptkomplexe der Aufschichtungen im Wall der eigentlichen Burg, nach. E. Dąbrowska (1965, Abb. 51):
A — Anschwemnungsschicht mit spärlichen Besiedlungsspuren, B—C Siedlungsschichten aus der Zeit vor dem Bau des Walles (B — die ältere, β, C — die jüngere, α), I erster Wall, Ia — die Hütte auf der Ruine des ersten Walles, II — zweiter Wall, IIa, III — die Umbaue des Walles II (IIa — der ältere, III — der jüngere und die Brandschicht)

szej fazy (Ia — por. ryc. 3), zatem wał ten musiałby powstać wcześniej. Z kolei obiekt 4, zawierający w stropie bawarski denar naśladni i materiał z 1. poł. XI w., współczesny byłby, wg E. Dąbrowskiej, drugiej przebudowie wału młodszego, po której, w 1. poł. XI w., fortyfikacje uległy zniszczeniu przez pożar. W tej sytuacji upadek grodu musiałby nastąpić najpóźniej około połowy XI w.

Wychodząc z przedstawionych wyżej założeń E. Dąbrowska (1965, s. 28—29; 1973, s. 168) w następujący sposób ustaliła rozwój zespołu osadniczego w Stradowie we wczesnym średniowieczu (por. też ryc. 3):

1. Osadnictwo otwarte — VII/VIII lub początki VIII w. (1965), albo VI, VI/VII w. (1973); jego pozostałością są dwie warstwy osadnicze pod wałem, reszty jakiejś konstrukcji słupowej i ślady obróbki metali [5].

2. Gród I — poł. VIII w. (1965) lub VII bądź VII/VIII w. (1973), otoczony wałem ziemnym z nieutwardzonym jądrem, zwieńczonym drewnianą konstrukcją rusztową.

3. Upadek grodu I i osada otwarta na jego wałach — VIII/IX w. (1965) lub 2. poł. VIII — 1. poł. IX w. (1973).

4. Budowa wału grodu II na ruinach wału grodu I — 2. poł. IX — poł. X w. (1965); powstała wówczas zewnętrzna ściana zaporowa z desek wspartych pionowymi słupami.

[5 W niniejszej i w dalszych partiach artykułu pozostawiono określenia faz wału oraz jego konstrukcji wg ustaleń E. Dąbrowskiej (1965 — por. ryc. 3). Dopiero w latach 1989—1991 mgr A. Tyniec, asystentka w ZAM IHKM PAN, opracowała od nowa układ konstrukcji drewnianych i następstwo czasowe zespołów nawarstwień wału grodu właściwego. Nazewnictwo pozostało zbliżone do uprzednio stosowanego (wał I, II, III), jednak rekonstrukcja rodzaju umocnień i ich chronologia absolutna uległy zasadniczej zmianie.]

http://rcin.org.pl

5. Dwie naprawy wału grodu II, nowa ściana zaporowa, przestrzeń między wałem a ścianą wypełniona drewnianą konstrukcją rusztową; grodowi II odpowiada częściowo cmentarzysko na stan. 6 (H. Zoll-Adamikowa 1966), które funkcjonowało zapewne jeszcze po upadku grodu.

6. Upadek grodu II — 1. poł. XI w. (1965; 1973).

7. Osadnictwo otwarte na ruinach grodu oraz na stan. 2, 3 i 4 — XII—XIII w. (1965; 1973).

Szczegółowa analiza charakteru i rozrzutu zabytków ruchomych w obu obiektach, które wg E. Dąbrowskiej miały mieć kluczowe znaczenie dla ustalenia chronologii grodu, nasuwa wątpliwości w odniesieniu do zasadności wniosków wyciągniętych przez tę badaczkę. Przemawiają za tym następujące fakty:

a) Obiekt 32/B to pozostałość półziemiankowego budynku mieszkalnego, w którym dają się wyróżnić: wyraźny poziom użytkowy na dnie obiektu i dwie warstwy o charakterze niewątpliwie zasypiskowym. Ostroga wystąpiła na granicy obu warstw zasypiskowych, może więc znajdować się na złożu wtórnym i różnić się chronologicznie od zbioru zawartej w nich ceramiki. Ułamki naczyń zarówno z dolnej (ryc. 4) jak i z górnej części zasypiska obiektu (ryc. 5) nie wykazują przy tym zasadniczej dyferencjacji zarówno pod względem typologicznym i ornamentacyjnym, jak również surowcowym i technologicznym. Na uwagę zasługuje ponadto wystąpienie den naczyń ze znakami garncarskimi, pominiętych w publikacji E. Dąbrowskiej (por. ryc. 6); jedno znaleziono w piecu przy dnie budynku (ryc. 4: 37), drugie w górnej partii wypełniska (ryc. 5: 11).

b) Obiekt 4 reprezentuje również półziemiankowy budynek mieszkalny, zbudowany częściowo na miejscu starszej chaty z paleniskiem. Także i ten obiekt zasypany został w dwóch fazach. Porównanie fragmentów naczyń z obu warstw zasypiskowych obiektu 4 (ryc. 7 i 8) z materiałem ceramicznym z obiektu 32/B, który miałby być starszy o około 200 lat, wykazuje zaskakujące podobieństwo obu zespołów zabytków. Pomijając skorupy wyraźnie wcześniejsze, znajdujące się tu na wtórnym złożu, okazuje się, że w obu obiektach mamy do czynienia z dość jednorodnym zestawem ceramiki. Charakteryzuje się on występowaniem naczyń o brzegach średnio, a nawet silnie rozwiniętych, obtaczanych poniżej załomu brzuśca, często do dna. Pod względem surowcowym w obu zespołach dominuje ceramika z domieszką węglanu wapnia, zarówno w postaci pylistej (bardzo podobna do tzw. białej ceramiki krakowskiej), jak i w postaci większych grudek towarzyszących innym rodzajom domieszki. Mniej licznie występuje ceramika z domieszką tłucznia kamiennego oraz z domieszką piasku. Istotnym wreszcie elementem datującym jest dno ze znakiem garncarskim (ryc. 4: 37) znalezione w piecu usytuowanym w poziomie użytkowym budynku, przy jego dnie. Zatem materiał ceramiczny z warstw zasypiskowych byłby współczesny temu, który występował w okresie funkcjonowania obiektu 32/B, a nie od niego późniejszy.

c) Ułamki naczyń z obu półziemianek różnią się w sposób zasadniczy od ceramiki znalezionej w kilkunastu obiektach, np. 7, 26, 46—48, 103 (ryc. 9—10), 104, a reprezentującej najstarszy horyzont osadnictwa w Stradowie. Odznacza się ona niedużym zasięgiem obtaczania (nie schodzi ono nigdy poniżej załomu brzuśca, zazwyczaj widoczne jest w partii przybrzegowej, czasem także przydennej), występowaniem brzegów prostych i słabo rozwiniętych oraz domieszką w postaci tłucznia kamiennego, gruboziarnistego, któremu tylko wyjątkowo towarzyszy węglan wapnia.

Podsumowując powyższe spostrzeżenia można stwierdzić, że z ustaleniami E. Dąbrowskiej można by zgodzić się tylko w odniesieniu do chronologii końcowej fazy istnienia grodu właściwego (1. poł. XI w.). Materiały ceramiczne z ob. 4, datowane monetą prawdopodobnie z 2. poł. X lub początków XI w. (por. przyp.

http://rcin.org.pl

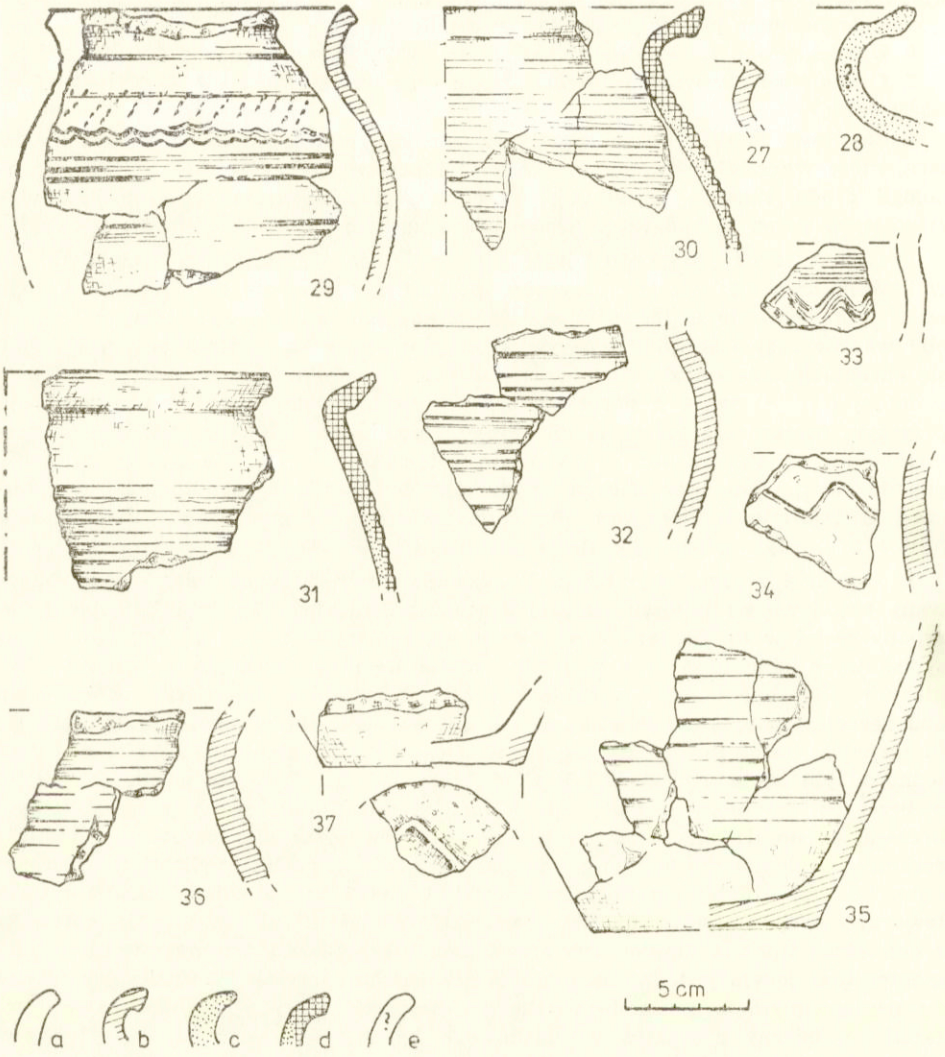

Ryc. 4. Stradów, woj. Kielce. Ułamki naczyń z dolnej warstwy zasypiskowej obiektu 32/B:

a, c — okazy, lub ich części, ręcznie lepione, bez śladów obtaczania (a — z gliny żelazistej, c — z gliny z domieszką węglanu wapnia), b, d — okazy, lub ich partie, obtaczane (b — z gliny żelazistej, d — z gliny z domieszką węglanu wapnia), e — sposób obróbki powierzchni nieczytelny; cyfry na tej rycinie oraz rycinach 5, 7—14 odpowiadają numeracji naczyń w obiekcie (wg U. Maj 1990)

Rys. U. Potyrała

Abb. 4. Gefäßfragmente aus der unteren Füllungsschicht des Objekts 32/B:

a, b — aus Ton ohne Kalziumcarbonat (a — ohne Abdrehungsspuren, b — abgedrehte), c, d — mit Beimischung von Kalziumcarbonat (c — ohne Abdrehungsspuren, d — abgedrehte), e — Bearbeitungsweise der Oberfläche nicht feststellbar; die Ziffern auf dieser Abbildung sowie auf den Abbildungen 5, 7—14 entsprechen den Gefäßnummern im Objekt (nach U. Maj 1990)

http://rcin.org.pl

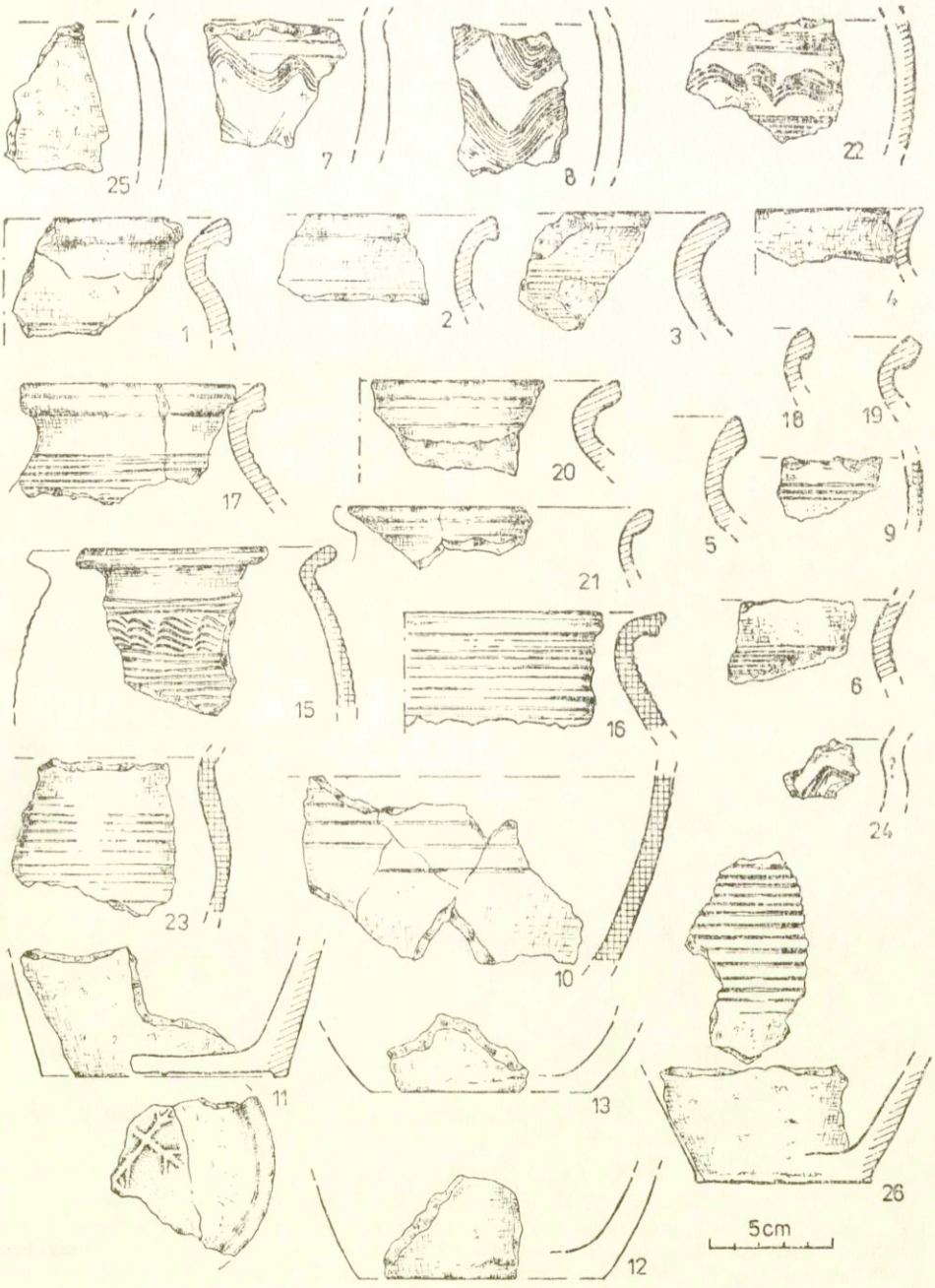

Ryc. 5. Stradów, woj. Kielce. Ułamki naczyń z górnej warstwy zasypiskowej obiektu 32/B

Rys. U. Potyrała

Abb. 5. Gefäßfragmente aus der oberen Füllungsschicht des Objekts 32/B

http://rcin.org.pl

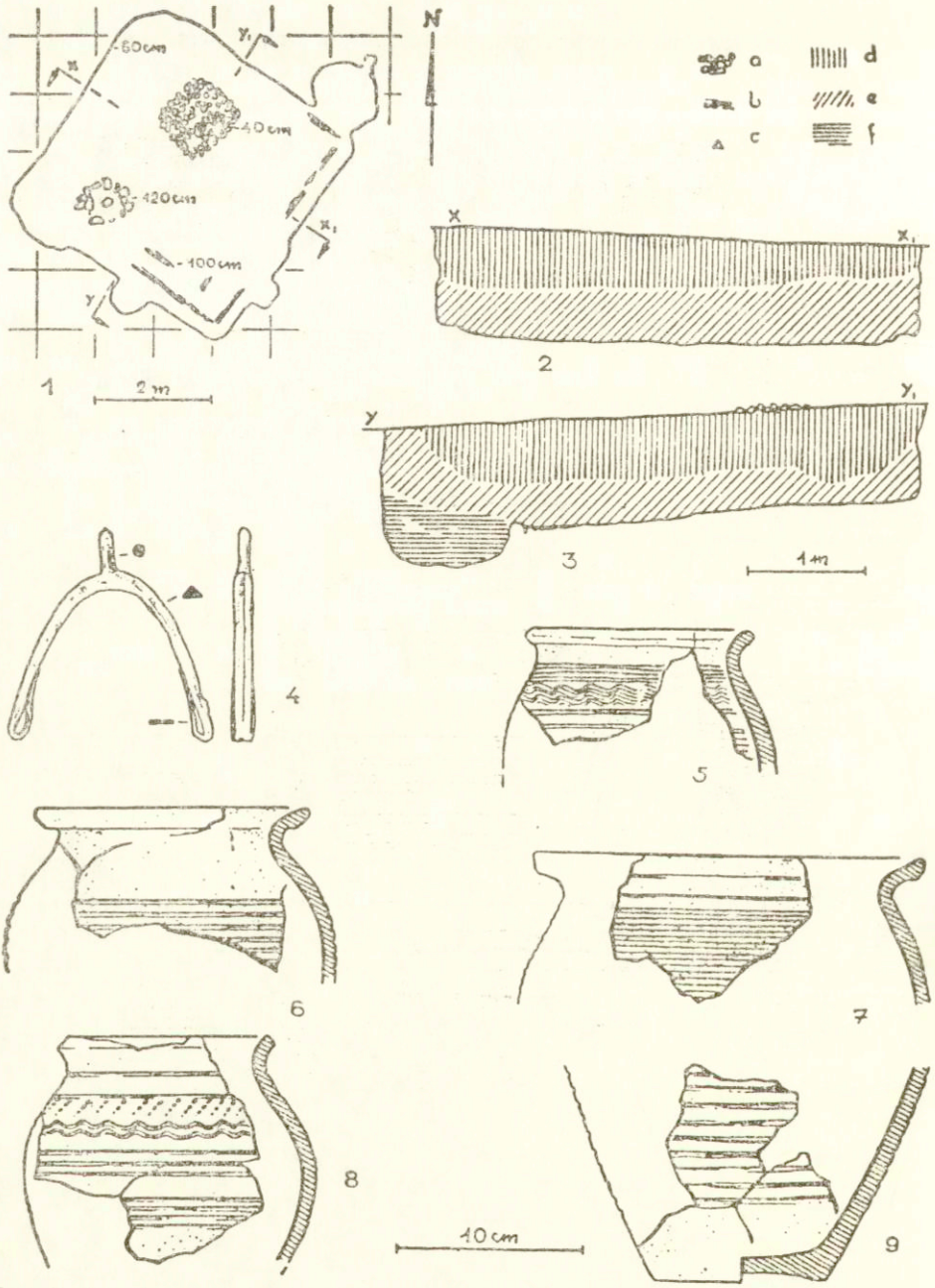

Ryc. 6. Stradów, woj. Kielce. Obiekt 32/B i wybór znalezionych w nim zabytków, wg E. Dąbrowskiej (1965, ryc. 55):

1 — rzut poziomy spągu obiektu, 2—3 — przekroje pionowe, 4 — ostroga żelazna, 5—9 — ułamki naczyń; a — kamienie, b — zwęglone drewno, c — ostroga (na planie chaty brak tego symbolu), d—e — warstwy zasypiskowe obiektu 32/B, f — wypełnisko jamy 42/B przeciętej przez obiekt 32/B

Abb. 6. Objekt 32/B und eine Auswahl der in ihm gefundenen Gegenstände, nach E. Dąbrowska (1965, Abb. 55):

a — Planum der Objektsohle, 2—3 — Profile, 4 — Eisensporn, 5—9 — Gefäßfragmente; a — Steine, b — verkohltes Holz, c — Sporn (dieses Symbol fehlt auf dem Plan des Grubenhauses), d—e — Füllungsschichten des Objekts 32/B, f — die Füllung der vom Objekt 32/B geschnittenen Grube 42/B

http://rcin.org.pl

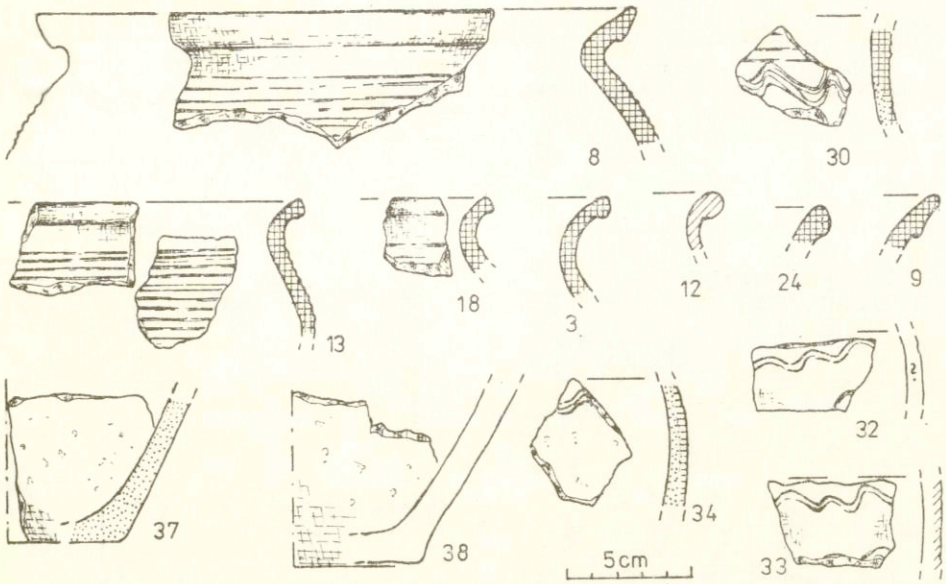

Ryc. 7. Stradów, woj. Kielce. Ułamki naczyń z dolnej części wypełniska obiektu 4
Rys. U. Potyrała

Abb. 7. Gefäßfragmente aus dem unteren Füllungsteil des Objekts 4

4), i z najmłodszych warstw nasypu są dość jednorodne. Natomiast początków grodu nie może w żaden sposób wyznaczać ostroga z obiektu 32/B. Towarzyszące jej ułamki naczyń należą pod względem technologicznym i morfologicznym do tej samej grupy ceramiki, co okazy z ob. 4. Ostroga albo znalazła się więc w wypełnisku obiektu 32/B przypadkowo, np. z ziemią pochodzącą z jakiegoś zniszczonego, starszego obiektu, albo — biorąc pod uwagę jej znakomity stan zachowania — pozostawała w użytkowaniu przez dłuższy czas, około 150 lat[6], co wydaje się jednak mniej prawdopodobne.

Negując dotychczasowe koncepcje ustalania daty wzniesienia fortyfikacji grodu stradowskiego, nie jest sprawą prostą wskazanie bardziej wiarygodnych kontrpropozycji. Zabytków metalowych mogących być wyznacznikami ścisłej chronologii jest niewiele; poza zawleczką z garnituru rzemieni do wiązania ostróg (H. Zoll-Adamikowa 1986), żadne nie wystąpiły w nawarstwieniach wału. Większość z nich albo pochodzi z warstwy humusu ornego, np. groty strzał o romboidalnym liściu (po przełomie IX i X w. — por. A. F. Medvedev 1966; A. Ruttkay 1976, s. 329—330), zapinki podkowiaste ze zrolowanymi końcami (głównie X i XI w. — por. V. Ginters 1984, s. 23—26), pierścionek z trybowanym ornamentem na tarczce (IX—poł. X w. — por. B. Dostál 1965; H. Friesinger 1971—1974, s. 96—97), grzywna siekieropodobna ze stan. 2 (E. Dąbrowska, J. Gromnicki 1958), albo ich bliższa lokalizacja nie jest znana (metryczki zaginęły), np. lunula brązowa, kolczyk malinowaty (E. Dąbrowska 1965, s. 264). Poza wspomnianymi wyżej, monetą i ostrogą z zaczepami haczykowato zagiętymi do wewnątrz, bezsporny związek z obiektem i zespołem towarzyszących naczyń wykazać można tylko w odniesie-

[6] Nowsze ustalenia D. Bialekovej (1977) wskazują, że datowanie tego rodzaju ostróg (typ IC wg tej badaczki) przesunąć należy na 1. poł. IX w.

http://rcin.org.pl

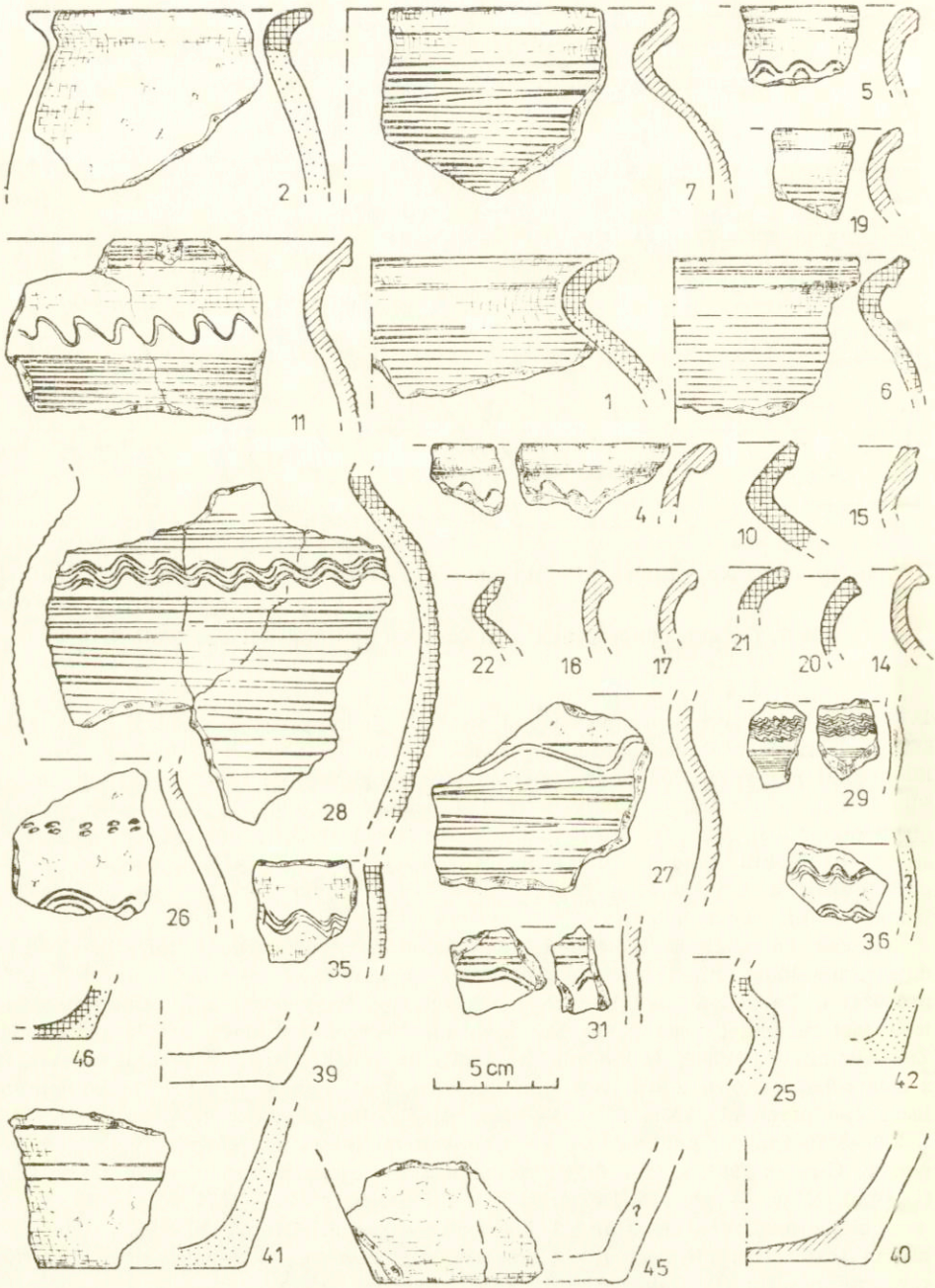

Ryc. 8. Stradów, woj. Kielce. Ułamki naczyń z górnej części wypełniska obiektu 4
Rys. U. Potyrała

Abb. 8. Gefäßfragmente aus dem oberen Füllungsteil des Objekts 4

http://rcin.org.pl

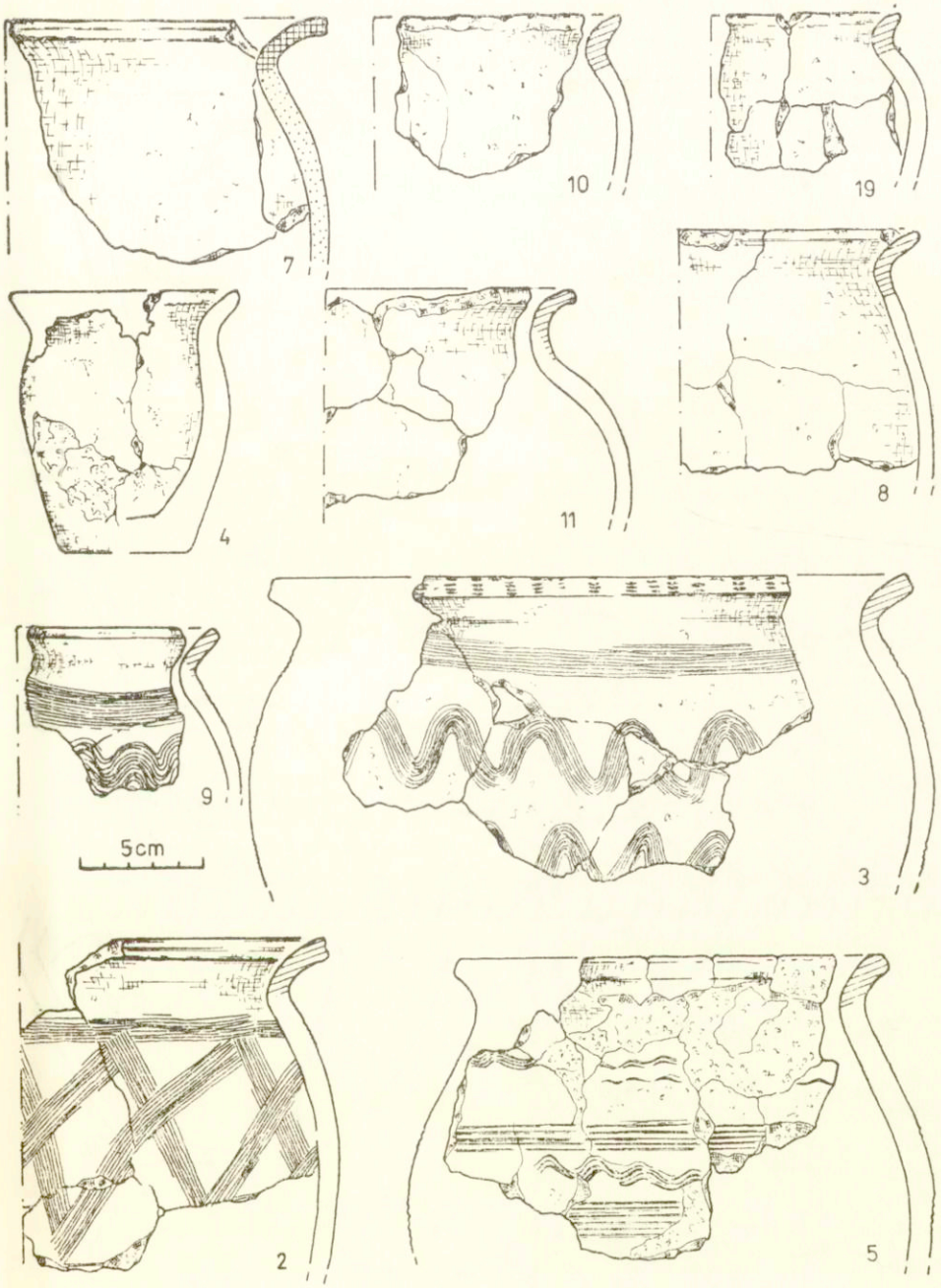

Ryc. 9. Stradów, woj. Kielce. Ułamki naczyń z obiektu 103
Rys. U. Potyrała

Abb. 9. Gefäßfragmente aus dem Objekt 103

http://rcin.org.pl

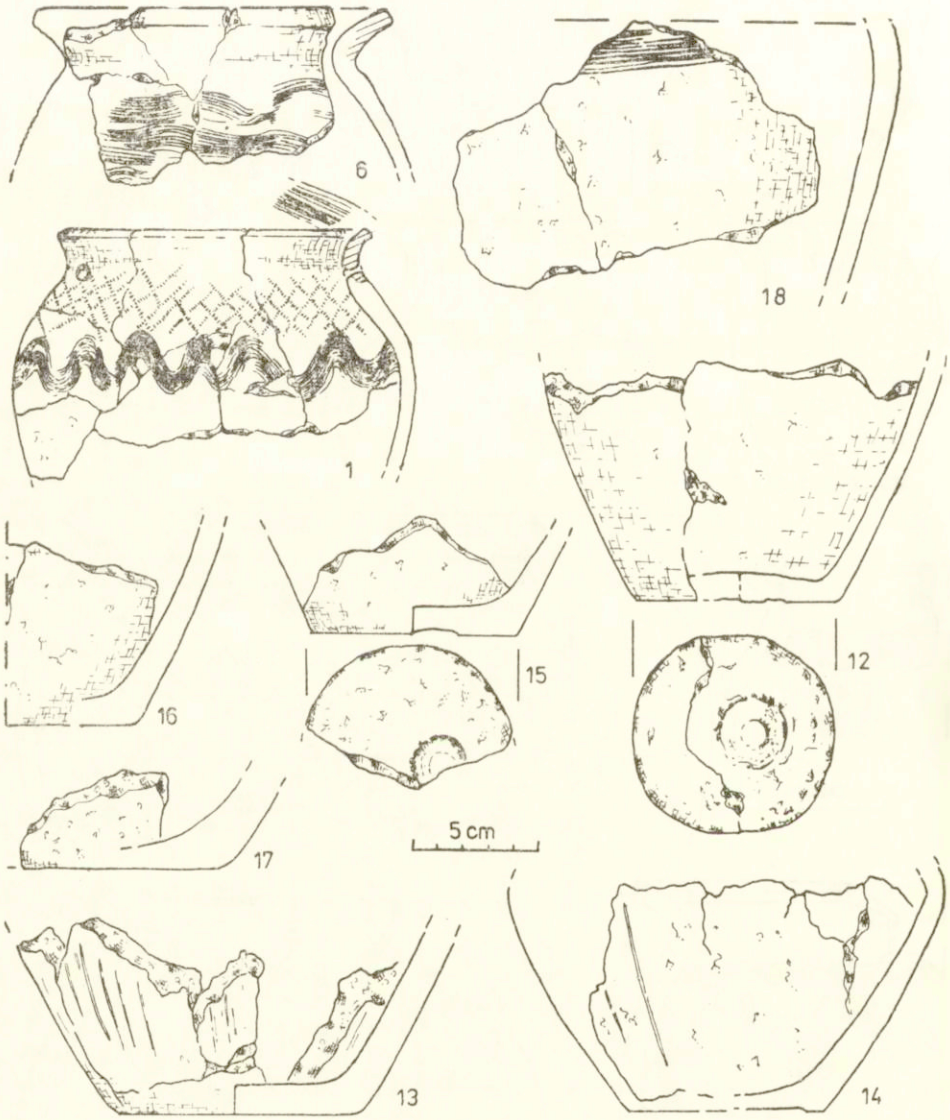

Ryc. 10. Stradów, woj. Kielce. Ułamki naczyń z obiektu 103
Rys. U. Potyrała

Abb. 10. Gefäßfragmente aus dem Objekt 103

http://rcin.org.pl

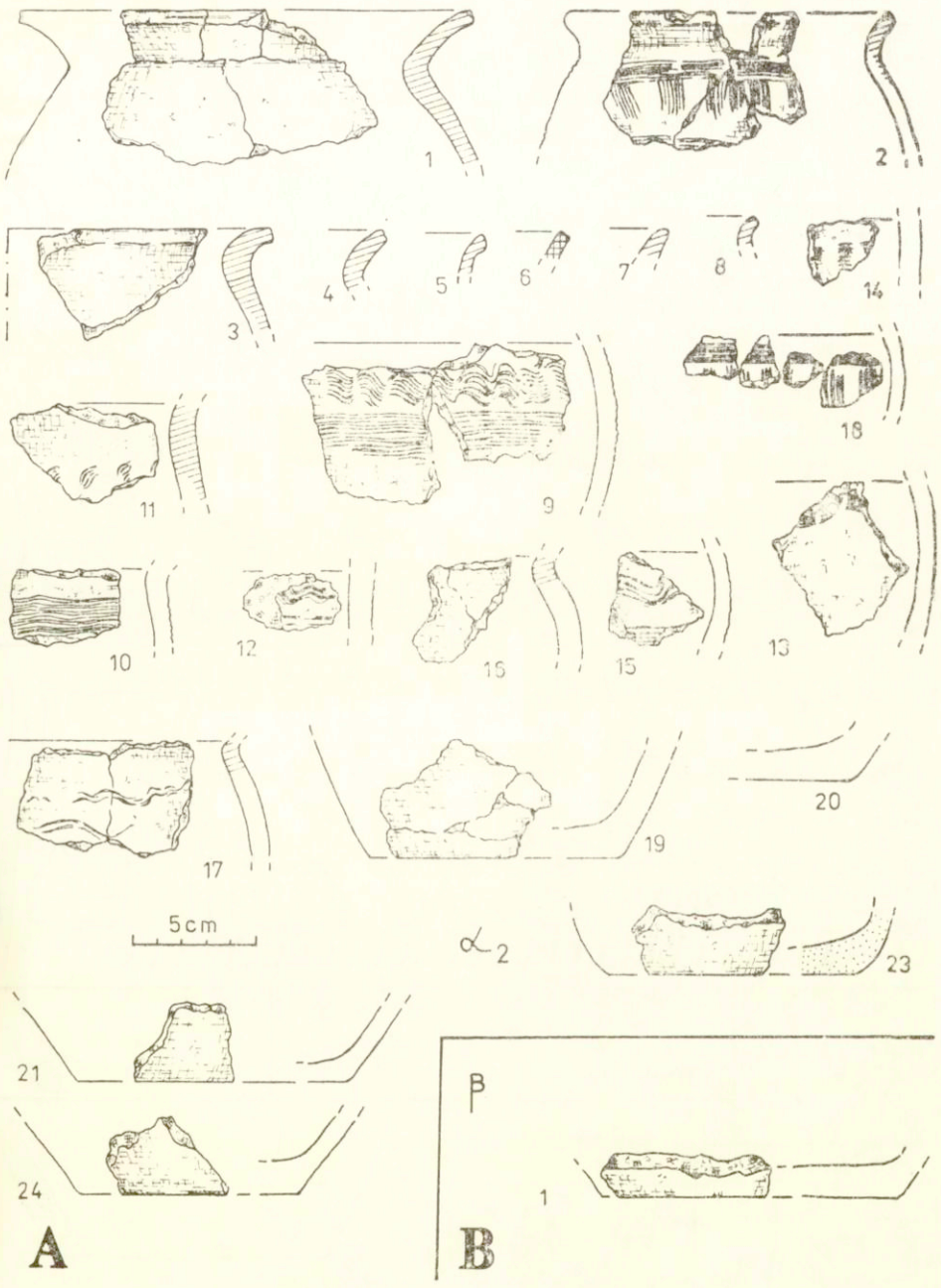

Ryc. 11. Stradów, woj. Kielce. Ułamki ceramiki z warstw osadniczych pod stopą wału grodu właściwego:
A — z warstwy α_2, B — z warstwy β

Rys. U. Potyrała

Abb. 11. Gefäßfragmente aus den Siedlungsschichten unter der Wallaufschüttung der eigentlichen Burg:
A — aus der Schicht α_2, B — aus der Schicht β

http://rcin.org.pl

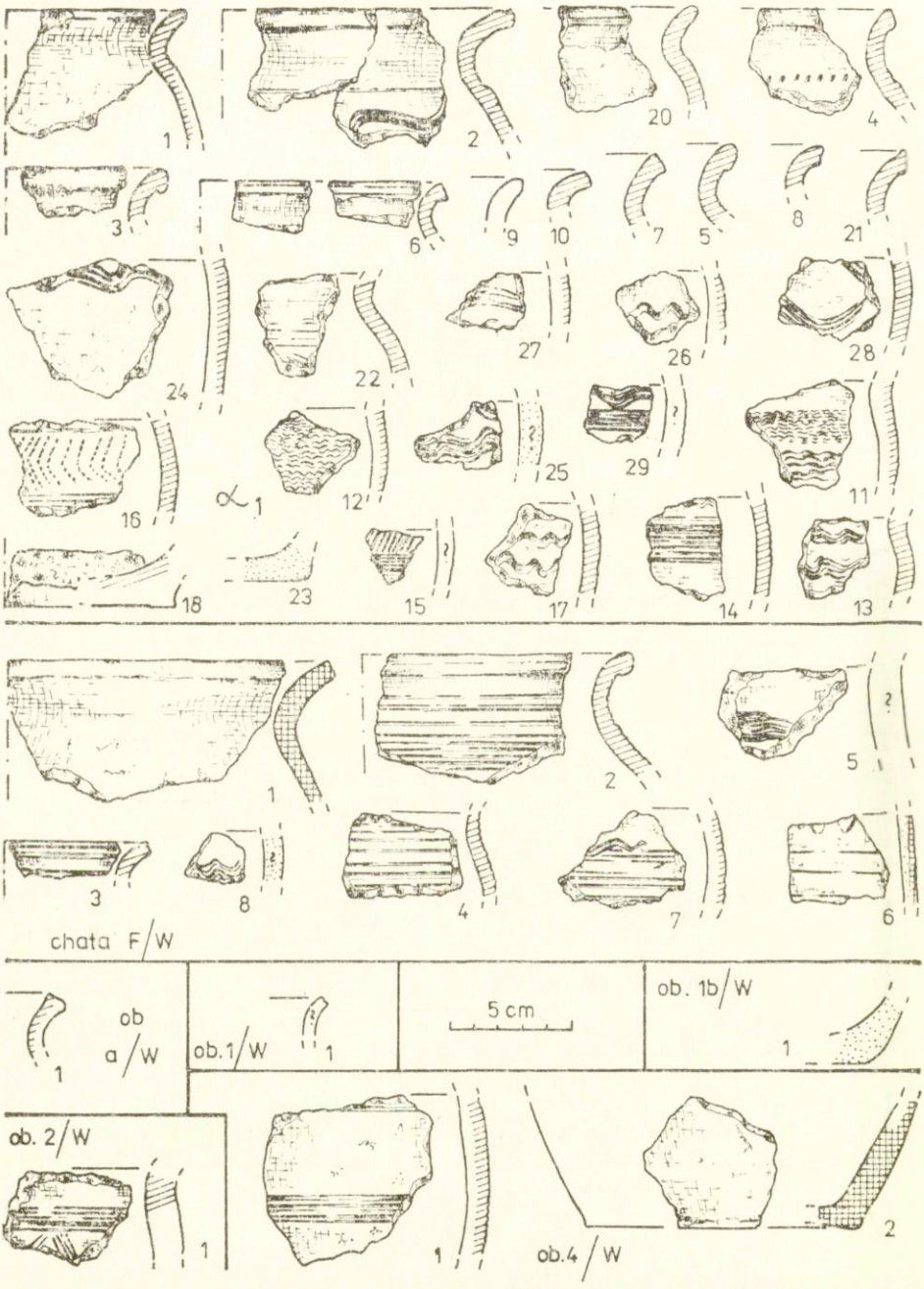

Ryc. 12. Stradów, woj. Kielce. Ułamki ceramiki z warstwy a_1 i z obiektów pod stopą wału grodu właściwego

Rys. U. Potyrała

Abb. 12. Gefäßfragmente aus der Schicht a_1 und aus den Objekten unter der Wallsohle

http://rcin.org.pl

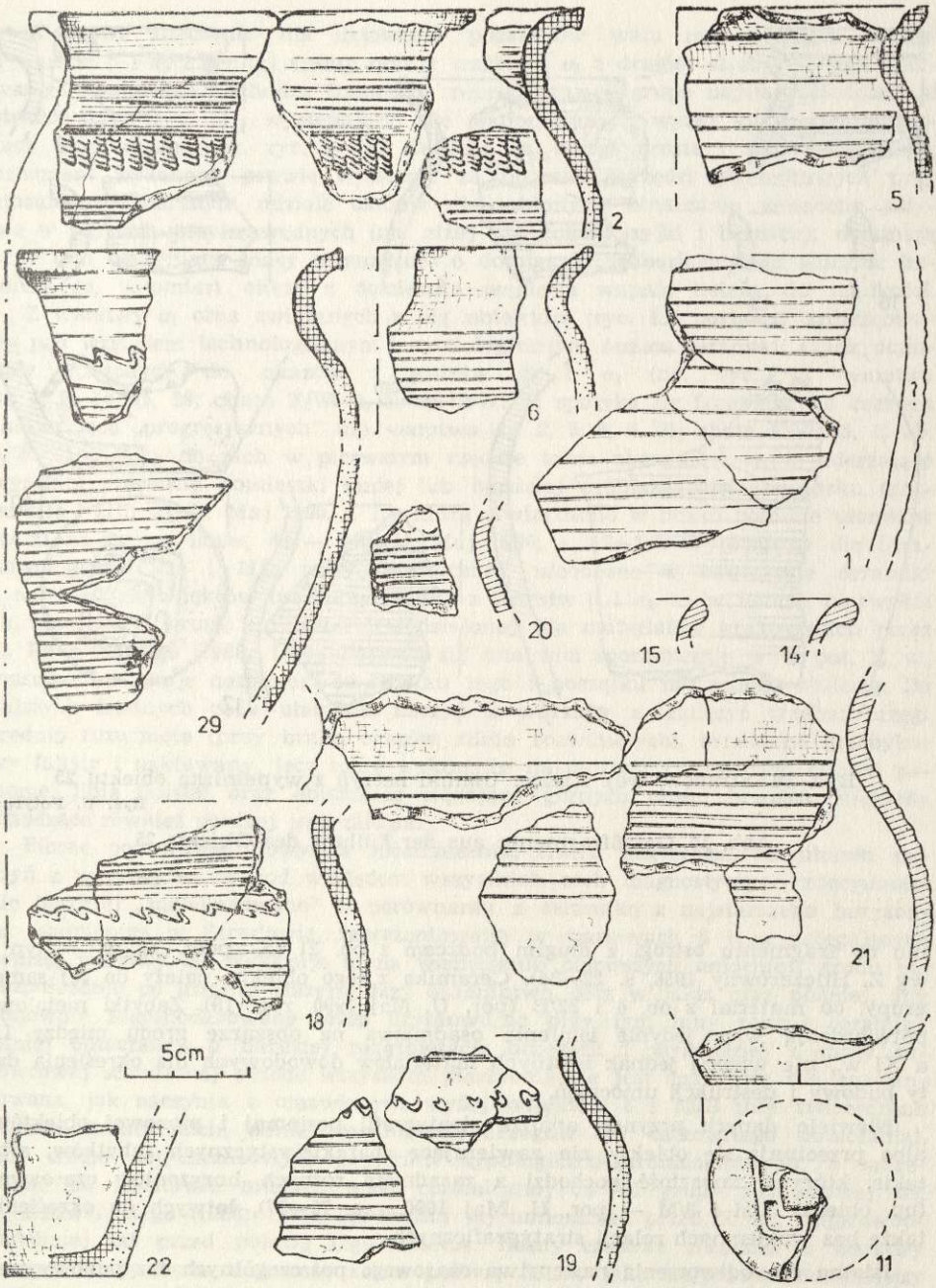

Ryc. 13. Stradów, woj. Kielce. Ułamki ceramiki z obrębu paleniska większego w obiekcie 25; fragmenty naczynia 2 zalegały także w wypełnisku obiektu 4 i w nasypie wału (środkowa część brzegu)

Rys. U. Potyrała

Abb. 13. Gefäßfragmente aus der größeren Feuerstelle im Objekt 25; Scherben des Gefäßes 2 kamen auch in der Füllung des Objekts 4 und in der Wallaufschüttung (Mittelteil des Randes) vor

http://rcin.org.pl

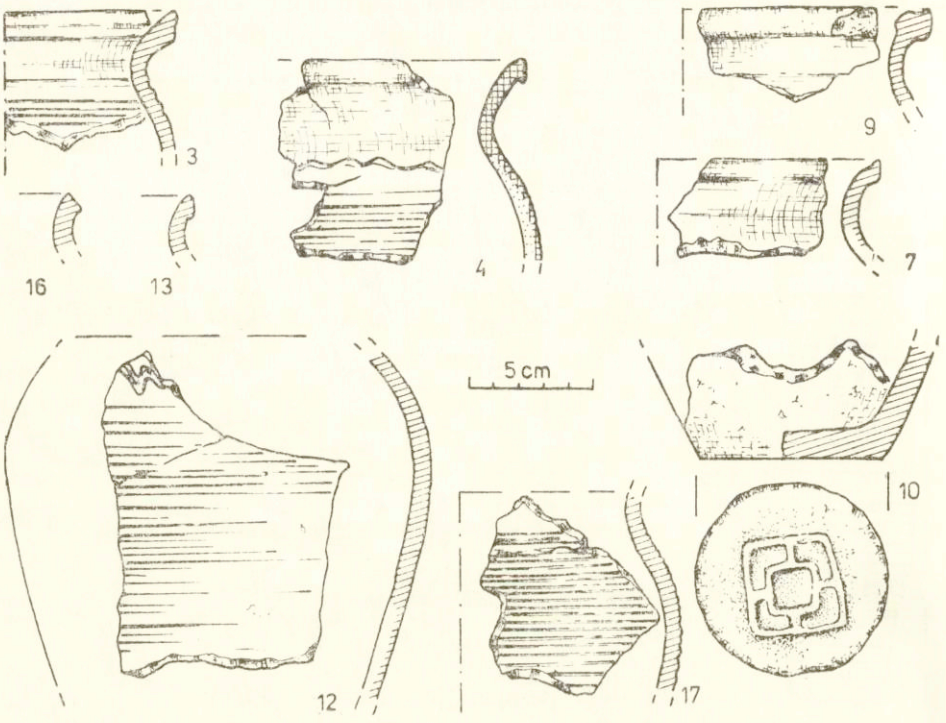

Ryc. 14. Stradów, woj. Kielce. Ułamki naczyń z wypełniska obiektu 25
Rys. U. Potyrała

Abb. 14. Gefäßfragmente aus der Füllung des Objekts 25

niu do fragmentu ostrogi z długim bodźcem z ob. 21 (X—pocz. XI w. — typ I wg Z. Hilczerówny 1956, s. 22—34). Ceramika z tego obiektu należy do tej samej grupy, co materiał z ob. 4 i 32/B (por. U. Maj 1990, ryc. 19). Zabytki metalowe potwierdzają więc jedynie istnienie osadnictwa na obszarze grodu między IX a XI w., nie wnoszą jednak istotnych materiałów dowodowych dla określenia daty budowy i destrukcji umocnień.

Niewiele danych przynosi analiza stratygrafii poziomej i pionowej obiektów: albo przecinają się obiekty nie zawierające charakterystycznych zabytków, albo takie, których zawartość pochodzi z zasadniczo różnych horyzontów czasowych (np. obiekty 2/M i 3/M — por. U. Maj 1990, ryc. 75—77), łatwych do określenia także bez wzajemnych relacji stratygraficznych.

Istotna dla odtworzenia następstwa czasowego poszczególnych faz budowy wału grodu właściwego okazała się analiza zespołów ceramicznych z warstw poprzedzających wzniesienie nasypów wału. W trakcie prac terenowych wyróżniono trzy warstwy osadnicze: β — najniżej zalegającą z niewielką ilością zabytków, α_2 i α_1 — nasycone szczątkami organicznymi (mierzwa, dolne części palików) i zawierające stosunkowo bogaty zestaw ułamków naczyń. Ponadto stwierdzono dolne części 7 lub 8 obiektów: niewielkie jamy oraz 2 skupiska żużli żelaznych, w których znaleziono jedynie drobne i nieliczne fragmenty ceramiki oraz bliżej nie datowany młotek żelazny.

http://rcin.org.pl

Kluczowe znaczenie dla datowania początków wału mają ułamki naczyń z warstw β i α_2 z jednej strony oraz z warstwy α_1 z drugiej strony. Z tego pierwszego kompleksu pochodzą fragmenty reprezentujące grupę najstarszej ceramiki stradowskiej (ryc. 11), występującej we wspomnianych wyżej kilkunastu obiektach osadniczych (por. ryc. 9—10). Cechują ją brzegi proste i słabo rozwinięte, ornament wykonany prawie wyłącznie za pomocą narzędzi grzebykowych przy stosunkowo znacznym udziale okazów niezdobionych, obtaczanie widoczne jedynie w partiach przykrawędnych (nie niżej niż załom szyjki i brzuśca); dominują przy tym naczynia z masy ceramicznej o domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, natomiast okazy z domieszką węglanu wapnia należą do rzadkości.

Z warstwy α_1 oraz związanych z nią obiektów (ryc. 12) pochodzi zróżnicowany pod względem technologicznym i morfologicznym zestaw ceramiki. Obok ułamków zbliżonych do okazów z warstw β i α_2 (np. ryc. 12 warstwa α_1: 1, 9—10, 15, 29; chata F/W: 1, 5; ob. 2/W: 1) spotyka się fragmenty o cechach zaskakująco „progresywnych" (np. warstwa α_1: 2, 5, 6, 8, 21; chata F/W: 3, 4; ob. a/W: 1). Należy do nich w pierwszym rzędzie sama obecność i to w uderzająco wysokim procencie domieszki mniej lub bardziej drobnoziarnistego piasku (grupa IIIa i IIIb wg U. Maj 1990, s. 16), którą stwierdzono w blisko połowie ułamków (w 21 na ogólną liczbę 43 — por. U. Maj 1990, s. 52—53). Wyróżnione dla Stradowa grupy IIIa i IIIb masy ceramicznej, nieobecne w tworzywie ceramiki z najstarszych obiektów osadniczych oraz z warstw β i α_2, są w istocie niezwykle zbliżone do VI grupy surowcowej wydzielonej dla materiałów krakowskich przez K. Radwańskiego (1968; 1975). Pojawia się ona tam sporadycznie w 1. poł. X w., masowo występuje natomiast od schyłku tego i początku następnego stulecia. Do dalszych istotnych cech ułamków naczyń z warstwy α_1 zaliczyć trzeba: brzegi średnio rozwinięte (przy braku okazów silnie rozwiniętych), ornament grzebykowy falisty i nakłuwany, lecz także wykonany narzędziem rylcowatym (żłobki poziome, linie faliste) oraz obtaczanie sięgające górnych części brzuśca, niekiedy schodzące również poniżej jego załomu.

Biorąc pod uwagę powyższe spostrzeżenia, trzeba stwierdzić, że ułamki naczyń z warstwy α_1 są pod względem wszystkich cech diagnostyczych zdecydowanie bardziej „zaawansowane" w porównaniu z ceramiką z najstarszego horyzontu osadniczego w Stradowie, reprezentowaną w warstwach β i α_2 zalegających poniżej warstwy α_1. Wskazuje to na wzniesienie pierwszych umocnień grodu nie bezpośrednio po ustaniu starszej fazy osadnictwa, lecz w jakiś czas później, gdy ponownie zagospodarowano teren użytkowując przy tym inny rodzaj ceramiki, silniej obtaczanej, o bardziej rozwiniętych brzegach i wykonanej z masy surowcowej schudzonej przede wszystkim piaskiem. Nie jest ona może tak zaawansowana, jak naczynia z omawianych wyżej obiektów 4 i 32/B (nie stwierdzono znaków garncarskich, silnie rozwiniętych brzegów czy całkowitego obtaczania), lecz wedle dotychczasowych kryteriów typologiczno-chronologicznych, a szczególnie na podstawie analogii masy ceramicznej do VI grupy surowcowej wg K. Radwańskiego (1968; 1975), nie można jej umieszczać przed X w., najprawdopodobniej zaś przed połową tego stulecia. Ramy czasowe ceramiki z warstwy α_1 spod stopy wału wskazują zatem połowę X w. jako najprawdopodobniejszy *terminus post quem* jego wzniesienia, co oznacza przesunięcie dolnej granicy budowy fortyfikacji o 250—300 lat w stosunku do dotychczasowych ustaleń E. Dąbrowskiej; przyjmowała ona bowiem bądź poł. VIII w. (1965, s. 28), bądź VII lub VII/VIII (1973, s. 168) jako początki grodu I.

Poza rozważanymi wyżej argumentami można przytoczyć jeszcze dwie dodatkowe przesłanki potwierdzające późne datowanie powstania fortyfikacji grodu właściwego w Stradowie. Pierwsza z nich dotyczy faktu, iż jeden z fragmentów naczynia zalegającego w palenisku obiektu 25, znaleziony został w nasypie wału

http://rcin.org.pl

IIA (ryc. 13: 2). Wśród ułamków ceramiki z obiektu 25 (ryc. 13—14) stwierdzono 7 okazów z masy surowcowej grup IIIa lub IIIb (U. Maj 1990, s. 33—34), kilka prawie całkowicie obtaczanych, 2 dna ze znakami garncarskimi oraz co najmniej 3 brzegi silnie rozwinięte, a więc typ naczyń zbliżony do materiału z obiektów 4 i 32/B. Wolno zatem przypuszczać, że albo nasyp wału IIA powstał po zniszczeniu obiektu 25 z ziemi zawierającej m. in. użytkowane w nim naczynia, albo że do budulca wału IIA i do paleniska w obiekcie 25 dostały się części tego samego naczynia, pochodzące z jakiegoś starszego, zniszczonego obiektu. W pierwszym wariancie wał IIA byłby młodszy, w drugim współczesny obiektowi 25, zawierającemu dość zaawansowany materiał ceramiczny.

Drugą przesłankę stanowią wyniki oznaczeń ^{14}C (Laboratorium Instytutu Fizyki Politechniki Gliwickiej, nr Gd 2013, 2015, 1671, 1672, 2155) dla wału grodu właściwego i dwóch wałów podgrodzi [7]. Są to następujące daty kalendarzowe:

a) dla najpóźniejszej konstrukcji w wale grodu właściwego — jedna 1050±60 AD (albo 1180±60) , druga 1020±60 AD (albo 1160±60) [8],

b) dla najwyższej (zachowanej) warstwy konstrukcji w wale dzielącym podgrodzia „Mieścisko" i „Barzyńskie" — jedna (węgle drzewne) 1135±40 AD, druga (drewno zbutwiałe) 1130±80 AD,

c) dla północnej części wału podgrodzia „Barzyńskie — 1060±40 AD.

Uwzględniając wszelkie możliwe zastrzeżenia wynikające z często niedoskonałych, zawodnych ustaleń chronologii metodą radiowęgla i odrzucając dwie skrajne daty z 2. poł. XII w. jako zupełnie nieprawdopodobne w świetle wymowy źródeł archeologicznych [9], pozostaje przedział około 115 lat, w którym mieszczą się oznaczenia wieku pobranych 5 próbek. Przy tym dla wału grodu właściwego i północnego ramienia wału podgrodzia „Barzyńskie" rezultaty są dość podobne (od 1020 do 1060 AD, czyli 1. poł. i początek 2. poł. XI w.). Odbiegają jedynie oznaczenia konstrukcji z wału między podgrodziami „Barzyńskie" i „Mieścisko" (trzydzieste lata XII w.); trzeba jednakże nadmienić, że wał ten jest stosunkowo bardzo źle zachowany, silnie zniwelowany orką, dlatego miejsca pobrania drewna znajdowały się na niedużej głębokości pod dzisiejszą powierzchnią, co w jakimś stopniu mogło wpłynąć na wyniki analizy. Pomimo tego istotne jest, że wyniki oznaczeń ^{14}C nie podważają w zasadniczy sposób chronologii budowy ostatniej fazy umocnień wału grodu właściwego, wypracowanej na podstawie kryteriów archeologicznych; mogą sugerować jedynie nieco późniejszy okres ich budowy, tj. nie w 1. połowie, a około połowy XI w.

Powyższe rozważania prowadzą do wniosku, że fortyfikacje grodu właściwego w Stradowie funkcjonowały w stosunkowo niedługim odcinku czasu: od 1. połowy, a najpewniej od połowy X w. do około połowy lub 2. połowy XI w., zatem niewiele ponad jedno stulecie. W tym okresie wzniesiono wał I i znacznie potężniejszy od niego wał II oraz dokonano co najmniej jednej gruntownej przebudowy tego ostatniego. Wał II zarówno w starszej, jak i końcowej fazie użytkowania został zniszczony w wyniku silnego pożaru; czy powstał on z przyczyn naturalnych, czy też działań wojennych — trudno orzec, gdyż nie natrafiono na

[7] Dwie próbki z najmłodszej warstwy konstrukcji wału grodu właściwego zostały pobrane przez U. Maj w 1981 r., próbki z wałów podgrodzi — przez H. Zoll-Adamikową w 1983 r.

[8] Wariantowe podanie wieku próbek z wału grodu właściwego, czyli „niejednoznaczność transpozycji dat konwencjonalnych na daty kalendarzowe", wynika wg ekspertyzy M. F. Pazdura „ze skomplikowanej zależności między wiekiem konwencjonalnym a wiekiem dendrochronologicznym dla przedziału czasu obejmującego XI i XII w. n.e.".

[9] Szczegółowa analiza ceramiki stradowskiej ze stan. 1 wykazała brak późnych, ewidentnie XII-wiecznych materiałów; jednym z okazów o cechach najbardziej rozwiniętych jest cienkościenne naczynie 1 z obiektu 1 (U. Maj 1990, ryc. 10).

http://rcin.org.pl

razie na wyraźne dowody gwałtownego kataklizmu lub celowej destrukcji przez agresora.

[Kończąc niniejsze uwagi [10] nie można nie zasygnalizować jeszcze zasadniczej zmiany perspektyw badawczych, jakie rysują się w związku ze sugerowanym przesunięciem początków grodu właściwego (lecz nie początków osadnictwa) o 200 czy 300 lat później niż się to dotąd przyjmowało [11]. Problematyka ta wymaga dalszych, gruntownych studiów, lecz już dziś oczywisty staje się fakt, że gród właściwy w Stradowie nie powstał w łonie organizacji plemiennej, ale najpewniej organizacji państwowej. Otwartą pozostaje kwestia, czy impulsem były czynniki rodzime — państwo Wiślan, czy też obce — państwo Przemyślidów? Inna koncepcja, a mianowicie piastowskiej genezy Stradowa, wydaje się być mało prawdopodobna z uwagi na późniejszą — niż początki grodu — datę włączenia Małopolski w obręb państwa Polan. Równie wątpliwy staje się ugruntowany w literaturze pogląd (E. Dąbrowska 1965, s. 165—167; 1974, s. 295—296; A. Żaki 1974, s. 397—398) o likwidacji grodu w wyniku celowej działalności pierwszych władców piastowskich i zastąpieniu Stradowa — jako centralnego ośrodka organizacji grodowej — przez zespół wiślicki. Nie ulega bowiem wątpliwości, że oba grody funkcjonowały obok siebie przez co najmniej 60—70 lat. Jeśli zagładę Stradowa przypisywać przemyślanej akcji administracji państwowej, to można dopatrywać się jej dopiero w poczynaniach Kazimierza Odnowiciela lub Bolesława Śmiałego. Znaków zapytania można by stawiać zresztą znacznie więcej, jak choćby w odniesieniu do dalszych losów tej znaczącej na ówczesne czasy aglomeracji protomiejskiej: wymarcie ludności?, wymordowanie jej przez najeźdźcę?, przesiedlenie? Wydaje się zresztą, że strukturę i dzieje wczesnośredniowiecznej organizacji grodowej na wyżynach lessowych trzeba rozpatrywać w powiązaniu z podobną problematyką całej Małopolski. Jak wykazują bowiem nowsze badania (sygnalizowane już na sympozjum w Janowicach), weryfikacja datowania tzw. grodów plemiennych na innych obszarach (M. Parczewski 1986) przynosi podobne, jak w Stradowie, znaczne „opóźnienie" ich genezy i otwiera nowe, nie brane dotąd pod rozwagę, możliwości interpretacyjne.]

Instytut Archeologii i Etnologii PAN
Oddział w Krakowie

BIBLIOGRAFIA

Bialeková D.
1977 *Sporen von slawischen Fundplätzen in Pobedim (Typologie und Datierung)*, Slov. Arch., R. 25, s. 103—160.

Dąbrowska E.
1958 *Stradów, pow. Kazimierza Wielka*, „Wiadomości Numizmatyczne", Nowa Seria, R. 2, z. 4, s. 49.

[10] Partia końcowa referatu U. Maj została zrekonstruowana na podstawie zapamiętania treści jej wystąpienia przez uczestników sympozjum w Janowicach (głównie M. Parczewskiego, J. Poleskiego i H. Zoll-Adamikową); odnaleziony tekst nie zawierał bowiem żadnych notatek na ten temat. Z tego względu zakończenie artykułu ujęto w nawias kwadratowy.]

[11] Nie można wykluczyć oczywiście ewentualności istnienia grodu w innych granicach, wyznaczonych np. przez wały obecnych podgrodzi. Ponieważ jednak żaden z nich nie został zbadany metodą wykopaliskową, supozycja ta musi pozostać w sferze hipotetycznych rozwiązań.]

http://rcin.org.pl

1965 *Studia nad osadnictwem wczesnośredniowiecznym Ziemi Wiślickiej*, Wrocław.

1973 *Wielkie grody dorzecza górnej Wisły. Ze studiów nad rozwojem organizacji terytorialno-plemiennej w VII—X wieku*, Wrocław.

1974 *Z zagadnień wczesnośredniowiecznego osadnictwa Kielecczyzny. Stradów i Szczaworyż dwa przedpiastowskie grody dorzecza górnej Wisły*, „Rocznik Świętokrzyski", t. 3 (za 1972), s. 277—300.

Dąbrowska E., Gromnicki J.

1958 *Grodzisko wczesnośredniowieczne w miejscowości Stradów, pow. Kazimierza Wielka*, WA, t. 25, s. 367—370.

Dostál B.

1965 *Slovanské prsteny zdobené dvěma vodorovnými rýhami. (Příspěvek k datování pohřebiště v Břeclavi-Pohansku)*, „Sbornik Prací Filosofické Fakulty Brněnské University, Řada Archeologicko-Klasická (E)", nr 14, s. 231—252.

Friesinger H.

1971—1974 *Studien zur Archäologie der Slawen in Niederösterreich, I*, Wien, Mitteilungen der Prähistorischen Kommission der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, t. 15—16.

[Ginters V.

1984 *Der Ursprung der Ringspangen von östlichen Typ*, [w:] *Birka II: 1. Systematische Analysen der Gräberfunde*, Stockholm, s. 23—30.]

Hilczerówna Z.

1956 *Ostrogi polskie z X—XIII wieku*, Poznań, Prace Komisji Archeologicznej PTPN, t. 2, z. 2.

Maj U.

1990 *Stradów, stanowisko 1. Część I. Ceramika wczesnośredniowieczna*, Kraków.

Medvedev A. F.

1966 *Ručnoe metatelnoe oruže. Luk i strely, samostrel: VIII—XIV vv.*, Moskva, Archeologija SSSR. Svod archeologičeskich istočnikov, E1-36.

Nosek S.

1962 *L'enceinte fortifié du haut Moyen Âge à Stradów (district Kazimierza Wielka) à la lumière des sources archéologiques*, APolona, t. 5, s. 86—100.

1964 *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych prowadzonych w latach 1958—1962 w Stradowie, pow. Kazimierza Wielka*, Spraw. Arch., t. 16, s. 330—344.

[Parczewski M.

1986 *Stan badań nad grodziskami wczesnośredniowiecznymi we wschodniej części polskich Karpat*, AAC, t. 25, s. 179—205.]

Radwański K.

1968 *Wczesnośredniowieczna ceramika krakowska i zagadnienie jej chronologii*, Mat. Arch., t. 9, s. 5—89.

1975 *Kraków przedlokacyjny. Rozwój przestrzenny*, Kraków.

Reyman J.

1966 *Wczesnośredniowieczne skarby srebrne z Małopolski*, [w:] *Wczesnośredniowieczne skarby srebrne z Małopolski, Śląska, Warmii i Mazur*, Wrocław, s. 7—31, Polskie Badania Archeologiczne, t. 12.

Ruttkay A.

1976 *Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei*, (II), Slov. Arch., R. 24, s. 245—395.

Zoll-Adamikowa H.

http://rcin.org.pl

1966 *Wczesnośredniowieczne cmentarzysko szkieletowe na stan. VI w Stradowie, pow. Kazimierza Wielka*, Spraw. Arch., t. 18, s. 258—270.

[1988 *Eiserner Bestandteil einer Riemengarnitur aus dem Burgwall in Stradów*, Slov. Arch., R. 36, s. 277—281.]

Zak J.

1959 *Najstarsze ostrogi zachodniosłowiańskie*, Wrocław, Biblioteka Archeologiczna, t. 12.

Zaki A.

1974 *Archeologia Małopolski wczesnośredniowiecznej*, Wrocław, Prace Komisji Archeologicznej Oddziału PAN w Krakowie, nr 13.

URSZULA MAJ, HELENA ZOLL-ADAMIKOWA

ZUR FRAGE DER CHRONOLOGIE DES FRÜHMITTELALTERLICHEN BURGWALLS IN STRADÓW *

Der Burgwall in Stradów, der größte und am vollständigsten erforschte (Abb. 1) im südlichen Polen, wartet bisher vergeblich auf eine komplexe Bearbeitung; es sind nur eine quellenkundliche Publikation der Keramik (U. Maj 1990) und eine Reihe analytisch-synthetischer Äusserungen in den Arbeiten von E. Dąbrowska (1965; 1973; 1974) erschienen. Die letztgenannte Forscherin hat u. a. die Zeitfolge einzelner Besiedlungsphasen und deren absolute Chronologie bestimmt; der vorliegende Aufsatz polemisiert mit ihren Konzeptionen und bringt auch den Versuch einer neuen Bestimmung zeitlicher Rahmen des Burgwalls.

E. Dąbrowska (1965, S. 28—29; 1973, S. 168) datiert die aufeinanderfolgenden Bauphasen des Walls der eigentlichen Burg (Abb. 3) wie folgt:

a) eine unbefestigte Siedlung, deren Überreste die Schichten unter der Wallaufschüttung sind — vor der Wende des 7./8. Jh. (1965) oder vor 6./7. Jh. (1973),

b) der Bau eines Walls mit unbefestigtem Erdkern — die Mitte des 8. Jh. (1965) oder das 7. Jh. (1973),

c) Die Zerstörung der Befestigungen und Errichtung auf deren Ruinen von Wohnobjekten — 8./9. Jh. (1965) oder Mitte des 8.-Mitte des 9. Jh. (1973),

d) die Erbauung eines neuen Walls mit Stützwänden aus den mit Pfosten befestigten Brettern — Mitte des 9.-Mitte des 10. Jh. (1965),

e) zwei Umbaue des Walls — der jüngere vom Brand in der 1. Hälfte des 11. Jh. zerstört.

Da in den Wallschichten präzis datierte Fundgegenstände fehlen, hat E. Dąbrowska obige Feststellungen auf der Vergleichsanalyse der Keramik aus dem Wall und aus den sog. geschlossenen Fundkomplexen aus den Objekten im Innern der Burg und der Vorburg gestützt. Zu den letztgenannten hat sie zwei Grubenhäuser gezählt und zwar: 32/B aus der Vorburg, in dem ein Hakensporn (Abb. 2: 3) des Typs D nach J. Żak (1959) aus der 2. Hälfte des 8. Jh. (jetzt wird er in die 1. Hälfte des 9. Jh. datiert — vgl. Anm. 6) gefunden wurde, sowie das Objekt 4 aus der eigentlichen Burg — in der Oberkante seiner Füllung befand

* Der Aufsatz enthält den Inhalt des von U. Maj in Janowice im J. 1984 auf dem Symposium betr. das Wehrbauwesen in Kleinpolen vorgelesenen Vortrags. Nach dem Tode dieser Forscherin hat H. Zoll-Adamikowa den Text vervollständigt (Partien in []), mit Anmerkungen, Bibliographie, Abbildungen versehen und zum Druck vorbereitet.

http://rcin.org.pl

sich eine Nachprägung einer bayerischen Münze aus der 2. Hälfte des 10. Jh.[4]** Die Keramik aus dem Objekt 32/B (Abb. 4—5) solle den Gefäßfragmenten aus der sog. Hütte auf den Trümmern des älteren Walls (Abb. 3: Ia) entsprechen; dieser Wall solle also früher als das mit dem Sporn in die 2. Hälfte des 8. Jh. datierte Grubenhaus 32/B errichtet worden sein. Die Keramik aus dem Objekt 4 (Abb. 7—8), die den Scherben aus der Schicht des spätesten Wallumbaus nahe ist, solle die letzte Siedlungsphase der Burg und ihre Zerstörung auf die 1. Hälfte des 11. Jh. bestimmen.

Mit den Schlüssen von E. Dąbrowska kann man nur bezüglich der Datierung der Endphase des Walls der eigentlichen Burg (1. Hälfte oder Mitte des 11. Jh.) einverstanden sein. Die Bestimmung des Anfangsdatums der Befestigungen stützt sich dagegen auf unbegründeten Voraussetzungen und zwar auf falscher Datierung des Keramikkomplexes aus dem Objekt 32/B. Er gehört nämlich sowohl morphologisch wie auch technologisch zu derselben Gefäßgruppe, wie die Exemplare aus dem Objekt 4, die nach E. Dąbrowska um 200 Jahre später sein sollten. Die eindeutig älteren Scherben, die sich in der Füllung der Grubenhäuser sicherlich auf sekundärem Boden befanden, unbeachtet lassend, sehen wir, daß in beiden Komplexen Gefäße vorkommen, die unterhalb des Schulterumbruchs, oft bis zum Boden, abgedreht sind und vor allem mittelmäßig und sogar stark entwickelte Ränder aufweisen***; in der Tonmasse überwiegen Exemplare mit Beimischung von Kalziumcarbonat. Ein wesentliches, das Objekt 32/B datierendes Element sind zwei Böden mit Bodenzeichen, die in der Publikation von E. Dąbrowska nicht beachtet wurden (vgl. Abb. 6); einer von ihnen (Abb. 4: 37) befand sich im Ofen am Boden des Hauses, also in dem Nutzhorizont. Die Gefäßscherben aus beiden obengenannten Grubenhäusern unterscheiden sich grundsätzlich von der in manchen Objekten vorkommenden Keramik, z. B. 7, 26, 46—48, 103 (Abb. 8—9), 104, die den ältesten Besiedlungshorizont in Stradów repräsentiert. Es kennzeichnen sie einfache und schwach entwickelte Ränder, beschränkter Umfang der Abdrehung (in meisten Fällen kommt sie unterhalb des Schulterumbruchs nicht vor) sowie die Beimischung meistens von grobkornigem Steingrus, der nur ausnahmsweise vom Kalziumcarbonat begleitet wird.

Der Sporn aus dem Grubenhaus 32/B ist entweder in die Füllung zufällig gelangt (z. B. mit der Erde aus einem zerstörten älteren Objekt) oder — in Bechtung des ausgezeichneten Erhaltungszustandes — war er seit der 1. Hälfte des 9. Jh.[6] bis zur 2. Hälfte des 10. Jh. im Gebrauch. Er kann aber keinesfalls als Argument in der Diskussion über die Anfänge der Burgbefestigungen in Stradów in Betracht genommen werden. Ebenso unbrauchbar sind in dieser Hinsicht andere spärliche Metallfunde sowohl aus dem Wall, wie auch aus den Siedlungsobjekten, hauptsächlich wegen unklaren stratygraphischen Lage.

Eine wesentliche Bedeutung für die Chronologie des Walls der eigentlichen Burg hat dagegen die Analyse der Keramikkomplexe aus den Siedlungsschichten β, α_2 und α_1, die seiner Errichtung vorangingen (Abb. 3: B, C). Die Gefäßfragmente aus zwei unteren (Abb. 11) repräsentieren die Gruppe der ältesten Keramik aus Stradów (vgl. Abb. 9—10). Die oberste Schicht, α_1, und die mit ihr verbundenen Objekte enthielten dagegen differenziertes Material. Neben den der früher genannten Gruppe nahen Scherben (z. B. Abb. 12, Schicht α_1: 1, 9—10, 15, 29; Hütte F/W: 1, 5; Objekt 2/W: 1) finden wir hier Exemplare mit "progressiven" Merkmalen (z. B. Abb. 12, Schicht α_1: 2, 5—6, 8, 21; Hütte F/W: 3—4; Objekt a/W: 1). Diese Merkmale sind: die zu oberen Bauchteilen reichende Abdrehung (manchmal auch unterhalb des Schulterumbruchs), die mittelmäßig entwickelten

** Die Ziffern beziehen sich auf die Fußnoten im polnischen Text.
*** Klassifizierung der Keramikmerkmale nach U. Maj 1990.

http://rcin.org.pl

Ränder, die Verzierung — neben den mit dem Töpferkamm gezogenen Mustern die mit einzinkigem Stichel ausgeführten Furchen und Wellenlinien, vor allem aber die Tonmasse der Gruppen IIIa und IIIb nach U. Maj (1990), die als Magerungsmittel feinkörnigen Sand (in fast 50% der Exemplare festgestellt) enthält; dieser Rohstoff entspricht der Gruppe VI nach K. Radwański (1968; 1975), die sporadisch in der 1. Hälfte des 10. Jh. erscheint, massenweise dagegen seit der Neige dieses Jahrhunderts vorkommt.

Es scheint, daß der Bau erster Befestigungen der eigentlichen Burg nicht unmittelbar nach dem Aufhören der ältesten Besiedlungsphase (die Schichten β und α_2) erfolgte, sondern erst nach einiger Zeit, wenn das Gelände wieder besiedelt wurde (Schicht α_1); man nutzte dabei eine andere Keramikart, die stärker abgedreht war, stärker entwickelte Ränder besaß und aus der vor allem mit Sand abgemagerten Tonmasse ausgeführt wurde. Sie ist vielleicht nicht so fortgeschritten, wie die Gefäße aus den Objekten 4 und 32/B (vollständige Abdrehung, stark entwickelte Ränder oder Bodenzeichen sind nicht festgestellt worden). Aufgrund bisheriger typologisch-chronologischer Kriterien und der Analogien zu der Gruppe VI nach K. Radwański kann man sie nicht vor das 10. Jh., höchstwahrscheinlich auch nicht vor die Mitte dieses Jahrhunderts setzen. Diese Keramik weist auf die Mitte des 10. Jh. als den wahrscheinlichen *terminus* entweder *post quem* oder *circa quem* der Errichtung des ersten Walls der eigentlichen Burg hin.

Man kann noch zwei zusätzliche, die späte Datierung dieses Walls bestätigende Prämissen anführen. Die erste stützt sich auf der Tatsache, daß ein Fragment des in der Herdstelle des Grubenhauses 25 liegenden Gefäßes *2* (Abb. 13: 2) in der Aufschüttung des Walls IIa gefunden wurde. Die Keramik aus dem erwähnten Grubenhaus ist stark entwickelt (Abb. 13—14), dem Material aus den Objekten 4 und 32/B nahe und stammt also aus der 2. Hälfte des 10. Jh. oder dem Anfang des 11. Jh. Entweder sind also die Fragmente eines und desselben, aus irgendwelchem älteren Objekt stammenden Gefäßes in das Baumaterial des Walls IIa und in die Herdstelle des Grubenhauses 25 gelangt oder ist die Aufschüttung des Walls IIa nach der Zerstörung des Objekts 25 entstanden, u. a. aus der Erde, die die in diesem Objekt genutzten Gefäße enthielt. Im ersten Fall wäre der Wall IIa dem Grubenhaus 25 zeitgenössisch, im zweiten Fall wäre er von diesem jünger.

Die zweite Prämisse sind die Ergebnisse der ^{14}C-Messungen von fünf aus den spätesten Konstruktionsschichten entnommenen Holzkohleproben: einerseits aus dem Wall der eigentlichen Burg (1050±60 und 1020±60 AD), anderseits aus zwei bisher archäologisch nicht geforschten Vorburgwällen (ein 1135±40 AD und 1130±80 AD, der andere 1060±40 AD). Die aus den oft unvollkommenen, unzuverlässingen ^{14}C-Datierungen folgenden Bedenken beachtend, muß man doch unterstreichen, daß die Ergebnisse der Radiokohlenstoffuntersuchungen in bezug auf das Datum der Endphase des Walls der eigentlichen Burg mit den Resultaten archäologischer Forschungen übereinstimmen.

Es scheint also, daß die Befestigungen der eigentlichen Burg in Stradów in einer ziemlich kurzen Zeitspanne funktionierten, annähernd im Laufe eines Jahrhunderts: seit der Mitte (?) des 10. bis Mitte oder 2. Hälfte des 11. Jh. In dieser Zeit hat man den Wall I und den viel mächtigeren Wall II errichtet sowie wenigstens einen gründlichen Ausbau des letzteren vollbracht. Die Verschiebung der Anfänge der eigentlichen Burg um 200—300 Jahre später als es E. Dąbrowska angenommen hat, stellt auch die Konzeption der Bindung ihrer Genese mit der Stammesorganisation unter Frage. Sie ist wahrscheinlich schon im Rahmen der Staatsstruktur entstanden; die Frage, ob den Anstoß dazu heimische Faktoren — der sog. Wislanenstaat — oder Fremde — der Staat der böhmischen Přemysliden —

http://rcin.org.pl

gaben, bleibt offen. Die Verifizierung anderer Burgen aus dem südöstlichen Polen, die bisher als Stammesburgen betrachtet wurden, hat, ähnlich wie in Stradów, zur bedeutend späteren Datierung derer geführt (M. Parczewski 1986) und neue, bisher außer Betracht gelassene Interprätierungsmöglichkeiten eröffnet. Fraglich wird auch eine andere, in der Literatur (E. Dąbrowska 1965; 1975; A. Zaki 1974) eingewurzelte Meinung, daß die Burg im Rahmen planmäßiger Tätigkeit der ersten Piasten-Herrscher aufgegeben wurde; Stradów — als ein Zentrum der Burgorganisation — sollte von dem Wiślica-Siedlungskomplex ersetzt werden. Es unterliegt nämlich keinem Zweifel, daß beide Burgen wenigstens 60—70 Jahre lang nebeneinander funktioniert haben; wenn man aber den Untergang von Stradów einer wirklich absichtlichen Aktion der Staatsverwaltung zuschreiben wollte, so könnte man sie erst in der Tätigkeit Kazimierz I. des Erneuerers oder Bolesław II. des Kühnen sehen.

http://rcin.org.pl